

drives og behandles paa en alt andet end forsvarlig og fremsynt maate, til ubotelig skade for levende og kommende slechter.

Jeg anser det ikke nødvendig at utrede saken nærmere — der sitter i amtstinget mænd nok med fuld indsigt og kjendskap til, hvad det her dreier sig om.

Jeg har ingensomhelst grund til at tvile paa, at hvad jeg har bragt i erfaring om disse forhold er fuldt korrekt og fortjener amtstingets overveielse.

Jeg tror her staar større interesser paa spil end man ved første tanke er opmerksom paa — og det er ut fra dette synspunkt, jeg har tillatt mig at forelægge det ærede amtsting disse bemærkninger.«

I sakens anledning kan oplyses, at i det forslag til lov om *myrbeskyttelse*, som for tiden er under forberedelse i Landbruksdepartementet, har Det Norske Myrselskap i præmisserne henvist til det her omtalte forhold.

Redaktionen.

EN SANDFÆRDIG HISTORIE OM EN BRÆNDTORV FABRIK

AV INGENIØR ARNE RASMUSSEN

FOR ca. et halvt snes aar siden kom nogen forretningsmænd og kapitalister i en større by et sted ute i verden paa den tanke at oprette en brændtorvfabrik.

Byens fabrikdirift utvidedes, stenkulsprisene viste stigende tendens og vedprisene var uforholdsmæssig høie, hvilket altsammen gjorde at en brændtorvfabrik kunde paaregnes at bli en sikker indtægtskilde.

Et par av de ivrigste av ovennævnte foregangsmænd fik tak i alt hvad der fandtes av »torv-litteratur«, og slukte det hele i løpet av en ukes tid, hvorefter de kunde indvie sine medinteressenter i torvindustriens alle finesser, hvilke egentlig ikke var hverken mange eller særdeles indviklede.

Det gjaldt bare at finde en passende myrstrækning, let at tørlægge og med gode kommunikasjoner. Myren blev snart fundet og befundet at være bra; rigtignok løp gjennom den en bæk, som midt ute paa myren utvidet sig til et litet tjern, men den vanskelighet kunde vel overvindes. Beliggenheten var upaaklagelig, vel en kilometer fra jernbanestation, og derfra omtrent i times jernbanereise til byen, hvor konsumenterne bodde. Det gjaldt bare at faa fabrikken

igang, saa man hurtigst mulig kunde begynde at indkassere for-tjenesten.

Aktieselskap blev dannet i en fart, myren blev indkjøpt og run-delig betalt, og saa skulde anlægningen begynde

En — kun en eneste — av aktieeierne mente at en fagmand burde ansættes som leder av alt anlægs- og driftsarbeide; men de andre mente, at selskapets bestyrelse bedst kunde varetta selskapets tarv. For imidlertid at noget føie den forsigtige aktieeier skrev man til en fagmand med en forespørsel om hvilken maskintype og hvor mange maskiner der burde anskaffes.

Mens man ventet paa svar paa dette spørsmaal, blev myren grøftet og planert. Arbeidslinje og avgrøftningsplan var nemlig be-stemt inden det »mindre viktige« maskinspørsmaal var løst.

De styrende mænd kunde i begyndelsen ikke noksom forundre sig over hvor let det var at faa arbeidsfolk; men saa opdaget de rent tilfældigvis en dag, at de ved en feiltagelse eller misforstaaelse var kommet til at sætte akkordprisen for grøftegravning 3 ganger høiere og for planering ca. 6 ganger høiere end sedvanlig! Det var litt kjedelig, men snart kom jo fortjenesten, saa blev det vel bra allikevell!

Den tilspurte fagmand anbefalte 2 smaa maskiner, som skulde arbeide parallelt med hverandre, men langs hver sin side av myren; herigjennem vandt man den fordel, at ha tørkefelt til en maskin selv efterat feltet var blit for litet for begge maskiner. Desuten vilde sand-synligvis myren synke sammen sterkest i midten efterat det der be-findtlige tjern var tappet ut, hvorved utlægningen av den raa torv blev lettere (o: utfor bakke) end om arbeidslinjerne lagdes midt i myren med tørkefelt utover mot kantene, som foreslaat av spørsmaalstillerne.

Tiltrods for dette raad blev arbeidslinjen valgt midt i myren, og to store maskiner blev indkjøpt, idet man gik ut fra, at en stor maskin kan producere mere torv end en liten maskin, og saa maatte naturligvis fortjenesten ogsaa bli større, at her ikke var tilstrækkelig lang arbeidslinje for en stor maskin faldt ingen ind. Og at myren kunde »sætte sig« sterkere i midten end langs kantene hørtes jo svært usand-synlig.

Tjernet midt i myren viste sig at være vanskeligere at faa bugt med, end man fra begyndelsen hadde tænkt. For at faa det helt tap-pet, maatte hovedgrøften fordypes adskillig, men dette lot sig ikke gjøre uten at sprænge i fjeld ca. 50 meter. Da fik bestyrelsen en lys idé: »Vi pumper ut tjernet«. En pumpe og en mindre lokomobil blev kjøpt. Torv av egen produktion til brændsel for lokomobilene fandtes endda ikke; 100 favner bjerkeved blev kjøpt.

Mot slutten av juni maaned kunde torvmaskinerne endelig sættes igang. Samtidig begyndte pumpningen i tjernet.

Veiret var saa godt, man kunde ønske, og torvtilvirkningen gik meget bra. Med tjernet derimot gik det smaat; hver aften var det næsten tomt, men om morgenen var der atter et tjern.

Snart var den første torv tør og haard — utvendig — og nogen jernbanevogner blev fragtet til byen for at prøves. Brænde vilde den dog ikke, da den endda var altfor raa. Grundigere tørkning maatte der altsaa til.

I begyndelsen av september sluttet fabrikationen; og nu var den første torv virkelig tør, og blev med hester kjørt til stationen og fragtet videre pr. jernbane. Varen var god og avsætningen gik let. Men den sidst optagne torv vilde ikke bli tør den høst, og blev det aldrig siden heller; den blev paa eftervinteren, mens der endda var tæle i myren kjørt ut i tjernet; tørkefeltene maatte jo være iorden til vaaren, og tjernet kunde kanske fyldes, det var at »slaa to fluer i en smeld«.

Først den 3dje sommer blev tørkelader bygget, en sporvei til stationen anlagt og tjernet helt avgrøftet, da pumpen ikke orket at tørlægge det; men dermed var man ogsaa kommet op i en uhyggelig stor anlægskapital.

Saasnt tjernet blev tørt, sank myren saa sterkt sammen i midten at der blev en tydelig stigning ut mot kantene; den raa torv maatte altsaa transporteres utover tørkefeltet mot bakke, hvilket under hele produktionstiden fordyret hver dags produktion med 6 fulde daglønner.

Den 4de sommer blev som bestyrer engagert en fagmand for at rette paa begaaede feil og bringe det hele iorden. Opgaven var vanskelig, men manden var dygtig, og allerede den første sommer han arbeidet, blev der en liten nettofortjeneste.

Næste aar, — fabrikkens 5te — blev endda bedre, hvorved aktieeierne kom paa den ulyksalige tanke, at nu var vanskelighetene overvundne, nu kunde de atter selv sørge for ledelsen av bedriften, og bestyrerens løn kunde lægges til nettofortjenesten.

Endnu i to aar holdt de ut tiltrods for at tapene var ganske store; saa blev fabrikkens nedlagt. Alt inventar blev realiseret hurtigst mulig, og indbragte ikke stort mere end hvad transporten til stationen og oplatning paa jernbanevogn kostet.

Selvfølgelig blev gjennom dette avskrækkende eksempel torvindustrien i høi grad miskreditert; ti eierne la naturligvis al skyld paa den usikre og litet lønnende torvindustri; nogen feil fra deres side var ikke begaat!

Jeg har set ved saa mange baade brændtorv- og torvstrøfabrikker, at selv en høi løn til en dygtig mand er særdeles vel anvendte penger. Og jeg har ogsaa saa mange ganger set, at en torvfabrik anlagt og drevet med omtanke og forsigtighet like sikkert gir god fortjeneste, som en torvfabrik anlagt og drevet av uerfarne folk gir tap, — bare tap!

Dette kan synes saa naturlig, at det ikke behøver paapekes, men de mange litet lønsomme torvfabrikker rundt om i verden beviser det motsatte.

Det vil f. eks. neppe falde en mand, som ikke har nogen erfaring om spinderier, ind at helt paa egen haand anlægge og drive et

spindleri; men paa torvindustriens omraade er der, — eller har der ihvertfald været, — saare mange mestere — i egne tanker!

For Deres egen og for torvindustriens skyld: Anlæg ikke en torvfabrik uten hjælp at en fuld kyndig mand! Og tænk heller ikke paa at drive fabrikken uten assistance av en dygtig fagmand.

LITT UM BRENNTORVDRIFT PAA LISTA „KAGETORV“ *)

AV LANDBRUKSKANDIDAT A. AGER-HANSEN

LISTA eller rettare flate-Lista er det flate kystland i Vanse herad vest for Farsund i Lister og Mandals amt. Det er ikkje vea skog der og har ikkje vore det heller paa lange tider.

»Paa Lista der eige dei ikkje kvista. Naar dei skal denge bonna, so tege dei ei torva og gnege dei i enden«, vert det sagt. Det er soleis smaat stell med ved der. Difor kjem ogso dei store brenntorvmyrarne — millom 2 og 3 tusund maal ialt — so vel med og iser no, daa det ikkje er so mange treskutor lenger, som det kan verta ved av etter storm og forlis. Og i dei fleste hus paa Lista brenn dei daa torv, i mange berre torv, i andre desutan lyng, ved eller kol. Dei brenn torv i umlag 85 0/0 av alle hus der, og der er mange hus paa Lista, for Vanse herad er det folkerikaste i Lister og Mandals amt og dei fleste folk i Vanse bur just paa flate-Lista. Den hyggejelege torvrøyken er daa ogso vel merkande der. For ei 50—60 aar sidan kunde ein kjenna torvrøyk mykje ogso i dei umliggjande byarne. Det vart utført i tusundtal av lass, men no er det slutt.

Til brenntorv brukar dei »skjeretorv« (stiktorv) og »kagetorv« (eltetorv). Til stiktorv vert nytta den torv, som heng best ihop og den vert avvirka paa vanleg vis. Dei reknar, at ein mann kan stikka 10—11 lass um dagen og at kvart lass veg 400—500 kg. (1 m.³ torv veg 400—600 kg.).

»Kagetorv« lagar dei av den torv, som er meire usamanhengjande, slik som ho er i skogmyrarne, og av avfall i gamle stiktorvtak. Dei spader daa laus endel torv, som dei hakkar smaa med spaden, slær so vatn paa og trør og stampar torvmassen med sjøstyvlar og slaar han med spaden, til han vert seig og plastisk. Paa ei hjulbaar køyrer dei so torvmassen til turkestanden. Her ligg det ein paa kne og knøder torvmassen til kakur so store som ei 20-øyres vøterkake eller snaudt det og legg dei utover til turking. Er det daa tri

---

*) Det meste av opplysningarne har eg faat fraa formannen i Lister landbofor. T. C. Larsen, ø. Vatne.